

REGISTERBLAD

OMRÅDE AV RIKSINTRESSE FÖR NATURVÅRD I JÖNKÖPINGS LÄN

NRO06071 SKÄFTESFALLSPLATÅN

Kommun: Vetlanda (85)

Kartor: 5FNV, 5FSV

Area: 2104 ha

Naturgeografisk region: 13 Sydsvenska höglandets centrala och östra delar

Kust/havsregion: -

Regionindelning för sjöar och vattendrag: -

Agrara kulturlandskapsregioner: -

Landskapsform: 3 Kullig terräng med relativ höjd 20-50 meter

Riksvärde

Kanjon	
Blandmyrkomplex	Naturskog

Värdeomdöme:

Skäftesfallsplatån med dess välutbildade skurdalar och de glacifluviala grusavlagringarna har stort vetenskapligt värde för tolkningen av deglaciationsförloppet.

Myrkomplexet Stora och Lilla Fly består dels av en excentriskt välvd mosse och dels av en sluttande tallbevuxen mosse. Det utgör genom sin mångformighet och förekomst av naturskog en värdefull skogs-myrmosaik. Även Tranhalsa Fly och Svarta Hål är ett i stort sett opåverkat myrmarksområde och är därför intressant som studie- och referenslokal.

Hela riksintresseområdet har genom sin orördhet och ostördhet en unik vildmarks karaktär.

Huvudkriterier: A, B, E.

Förutsättningar för bevarande: Pågående markanvändning kan fortgå. Ingrepp såsom täktverksamhet i de geologiska formationerna (skura och isälvsavlagringar) orsakar dock skada. Dikning i anslutning till våtmarker kan förändra de hydrologiska förhållandena. Skogsbilvägar bör undvikas inom känsliga delar av området.

Säkerställande och internationell status: Stora och Lilla Fly avsattes som naturreservat 1966. Stora och Lilla Fly är Natura 2000-område (pSCI).

Områdets huvuddrag: Skäftesfallsplatån är en berggrundsplatå belägen på gränsen mellan östra delarna av Kronobergs och Jönköpings län. Platån är ganska skarpt avgränsad och från omgivande nivåer kring 250 m ö h når platåns högsta delar ca 310 m ö h. Största delen av ytan når över 275 m ö h. Området uppe på platån karakteriseras av en liten relativ relief, en småbruten berggrundsytta med ett tunt täcke av morän. Berget går i dagen på flera ställen, framförallt i de centrala delarna.

Själva riksintresseområdet av platån har begränsats till den del av platån som innehåller Skäftesfalls skura med intilliggande isälvsavlagring, myrarna Stora och Lilla Fly, Tranhalsa Fly samt området omkring Älgskruvsjön.

Av utomordentligt vetenskapligt intresse är de skuror (glacifluviala kanjoner) vilka förekommer i området. Till de största skurorna på Småländska höglandet hör Skäftesfalls håla och Helvetets håla, vilka är inskurna i högplatåns norra randzon, den senare belägen utanför riksintresseområdet. Skurornas detaljutformning är mycket välutvecklad och morfologiskt är de närbesläktade med Norrbottens kursudalar. Skäftesfalls håla och Helvetets håla är båda dränerade mot norr och detta förhållande gör dem till en anomali, vilken kan vara av betydelse inte minst vid tolkningen av deglaciationsförloppet. Över platån sträcker sig i SSO-NNV riktning ett isälvsstråk, knutet till Skäftesfalls håla. Skurorna på Småländska höglandet är till övervägande del på detta sätt förknippade med isälvsmaterial. Både Skäftesfalls håla och Helvetets håla bedöms, genom att avvika från ett generellt mönster, som lokaler med mycket stort vetenskapligt värde. Helvetets håla är avsatt som naturreservat.

Inom platån finns dessutom två mindre skuror, Svarta hål och Hackhytte håla, den senare belägen utanför riksintresseavgränsningen.

Svarta hål är belägen centralt på platån i dess högsta partier vid myren Tranhalsa Fly. Denna skura är en direkt fortsättning av det isälvsstråk som sträcker sig genom Skäftesfalls håla. Skuran kan närmast betraktas som en erosionszon i isälvsstråket där detta passerar ett höjdområde. Skuran omges av omfattande kalspolningar. Av ytterligare intresse är de småformer (glaciala eller fluviala) i fast berg som finns i och runt Svarta hål.

Skurorna på platån är mycket intressanta p.g.a. sina skiftande karaktärer vad gäller dimensioner, anslutning till isälvsmaterial, läge i terrängen och dräneringsriktning. Området kan med anledning av detta anses unikt inom det område av Småländska höglandet där skuror förekommer.

Grusavlagringarna vid Skäftesfalls skura är av stort geovetenskapligt värde och bör bevaras för den geologiska forskningen angående skurornas uppkomst. Teorin att isälvarna inne i landisen spelat en avgörande roll för skurornas bildning stöds inte entydigt av isälvsavlagringen vid Skäftesfall. Dessa består av flackt kuperade terrasser och dalfyllnader samt av getryggsåsar och åskullar.

Söder om Skäftesfalls skura ligger naturreservatet Stora Fly. De flacka omgivningarna utförs av grovblockig morän och myrmark. Området utgörs av två mosseplan, Stora och Lilla Fly med omkringliggande fastmarkspartier.

Stora och Lilla Fly ligger på vattendelaren mellan Emån och Mörrumsån. Det är två skvattramtallmossar av östsvensk typ. Stora Fly ligger ca 10 meter högre än Lilla Fly och skiljs från denna av en markant, tallbevuxen, myrmarkssluttning.

Mossarna har i stort sett opåverkade laggar. Stora Fly har ett stort och öppet mosseplan medan Lilla Fly är nästan helt tallbevuxet. Tuvsäv dominerar i fältskiktet, men här förekommer även ljung, kråkris, rosling, tranbär, silesår, tuvull och vitag. På Stora Fly förekommer en variation mellan tuvor och höljor medan Lilla Fly är torrare och har en mer enhetlig vegetation.

Båda mossarna har välutvecklade, smala laggar. I fältskiktet märks dvärgbjörk, pors, tranbär, kråk- och vattenklöver, ängsull och flaskstarr medan bottenskiktet domineras av vitmossor. I den gungflyartade fattigkärrvegetationen kring gölarna växer stora mängder ängsnycklar.

I reservatets västra del finns några fastmarkspartier, som är bevuxna med gammal gran- och tallskog. En del träd är upp till 300 år gamla. Ihåliga torrakor erbjuder goda häckningsmöjligheter för hålbbyggande fåglar.

Tranhalsa Fly karaktäriseras av en mosaik av mosseypor, kärrypor och små tjärnar. Ytan är också starkt bruten av flacka fastmarksholmar. Mossytorna är av torr rismossetyp till större delen täckta av lågvuxen tallskog. I fältskiktet förekommer förutom ljung, tuvdun och olika bärris även dvärgbjörk och skvattram i små bestånd. I bottenkiktet dominerar vitmossor, med väggmossa, kvastmossa och renlavar i torrare lägen. Kärrytorna avdelar mosseytorna i form av breda dråg. Det finns också en stor andel mader runt de igenväxande tjärnarna. Kärren är av fattig typ med starr och vitmossor. Bland starrarterna dominerar flaskstarr och dystarr och bottenkiktet utgörs till största delen av *Sphagnum fallax*. Några av kärrytorna karaktäriseras av stora mängder ängsull. Myrens många tjärnar vittnar om att området tidigare består av en serie småsjöar som efter hand vuxit igen. Tjärnarna omges av dystarr och ute i vattnet växer gul och vit näckros. I Svarta hål, tjärnen i nordvästra delen, täcks ytan av flytande mattor av *Sphagnum cuspidatum*.

Anmärkningar:

Området ingår även i Uppvidinge kommun, Kronobergs län.
Stora och Lilla Fly respektive Tranhalsa fly och Svarta hål ingår i Myrskyddsplan för Sverige.
Kalkning sker i flera sjöar inom området.

Referenser:

Franzén L, 1986-87: K-konsult. Våtmarksinventering i Jönköpings län, östra delen.
Länsstyrelsen i Jönköpings län, naturvårdsenheten
Franzén L, 1992: Våtmarker i Vetlanda kommun. Länsstyrelsen i Jönköpings län ,
Meddelande 10/94
Lindén A G, 1981: SGU: Grusinventering, Vetlanda kommun. Länsstyrelsen,
naturvårdsenheten
Naturvårdsverket, 1994: Myrskyddsplan för Sverige.
Olvmo M. 1989: Meltwater Canyons in Sweden. A study of canyons of the "kursu"-, "skura"-
and "grav"-type. Göteborgs Universitet, Department of Physical Geography. GUNI Rapport
27
Svensson G, 1979: Naturinventering, Vetlanda kommun 1979. Länsstyrelsen i Jönköpings län
Timble I, 1975. Stora Fly naturreservat, Vetlanda kommun. Botanisk inventering.
Länsstyrelsen i Jönköpings län, naturvårdsenheten